(वैदेशिक रोजगारीले बालबालिकाको शिक्षामा पारेको प्रभाव :
छथर गाँउपालिका, तेह्रथुम)

त्रिभुवन विश्व विद्यालय, शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग, अर्थशास्त्र शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौँथो सेमेस्टारको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता
इन्द्र बहादुर लिम्बु
क्याम्पस रोल्नं. : ९९
परिक्षा रोल्नं. : ७४२८३५५
त्रि.वि. दर्ता नं. :९-२-०००९-००७५-२०१४
भर्नाबर्ष : २०७४

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग
अर्थशास्त्र शिक्षा विभाग
त्रिभुवन विश्व विद्यालय
किर्तिपुर, काठमाण्डौं
२०७९

(वैदेशिक रोजगारीले बालबालिकाको शिक्षामापारेको प्रभाव : छथर गाँउपालिका, तेह्रथुम)
इन्द्र बहादुर लिम्बु
२०७९

(वैदेशिक रोजगारीले बालबालिकाको शिक्षामा पारेको प्रभाव : छथर गाँउपालिका,तेह्रथुम)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग, अर्थशास्त्र शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौंथो सेमेस्टारको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

इन्द्र बहादुर लिम्बु

क्याम्पस रोल्नं. : ९९

परिक्षा रोल्नं. : ७४२८३५५

त्रि.वि. दर्ता नं. :९-२-०००९-००७५-२०१४

भर्नाबर्ष : २०७४

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग

अर्थशास्त्र शिक्षा विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

किर्तिपुर, काठमाण्डौं

२०७९

सिफारिस पत्र(RECOMMENDATION LETTER)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत अर्थशास्त्र शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेष्टरको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि(वैदेशिक रोजगारीले बालबालिकाको शिक्षामा पारेको प्रभाव : छथर गाँउपालिका, तेह्रथुम) शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशन, सुझाव एवम् सल्लाहमा शोधार्थी छात्र इन्द्र बहादुर लिम्बुले तयार पार्नु भएको हो । उक्त शोधपत्र स्वीकृतको लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

डा. सूर्य बहादुर थापा

शोधनिर्देशक

शिक्षाशास्त्र केन्द्रीय विभाग

अर्थशास्त्र शिक्षा केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर काठमाडौं

मिति : २०७९/ /

स्वीकृतिपत्र(APPROVAL SHEET)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत अर्थशास्त्र शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेष्टरको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि छात्र इन्द्र बहादुर लिम्बुद्वारा प्रस्तुत (वैदेशिक रोजगारीले बालबालिकाको शिक्षामा पारेको प्रभाव : छथर गाँउपालिका, तेह्रथुम) शीर्षकको शोधपत्र अर्थशास्त्र शिक्षा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्रमूल्याङ्कन समिति

१. विष्णु बहादुर लुइटेल (विभागीयप्रमुख) ....

२. प्रा. नरेन्द्र बहादुर कटुवाल (बाह्यसुपरीवेक्षक) ....

३. प्रा.डा. सूर्य बहादुर थापा (आन्तरिक सुपरीवेक्षक) ....

४. उप.प्रा. मीनराजपौडेल (D.R.C. सदस्य) ....

मिति : २०७९/०७/२८

कृतज्ञताज्ञापन (ACKNOWLEDGEMENT)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र संकाय अर्थशास्त्र शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह चौथो समेष्टरको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको क्रममा वैदेशिक रोजगारीले बालबालिकाको शिक्षामापारेको प्रभाव : छथर गाँउपालिका, तेह्रथुम शीर्षकमाशोधपत्र प्रस्तुत गरेको छु । यस अध्ययनको क्रममानिरन्तर रुपमापर्याप्तनिर्देशन सल्लाह, सुझाव र प्रेरणा बिना अध्ययनपूर्ण हुने सम्भवथिएन । शोधपत्रतयार गर्ने क्रममाशोधपत्रको प्रस्तावलाई स्वीकृत गरी शोधपत्रतयार गर्ने अवसर प्रदानगर्नुहुने पूर्व विभागीयप्रमुखप्रा.डा. सूर्यबहादुर थापा र आफ्नो अत्यन्तव्यस्त समयको बाबजुतपनि सरल ढंगले महत्वपूर्ण सुझाव, सल्लाह र प्रेरणा र हौसलाप्रदानगर्नुहुने आदरणीय शोधपत्रनिर्देशकप्रा.डा. सूर्यबहादुर थापाप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहान्छु ।

अनुसन्धानको क्रममा सहयोग गर्नुहुने स्थानीय बुद्धिजीवी एवम् समाजसेवी, राजनीतिककर्मीहरुप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछ । मलाई स्नातकोत्तर तहसम्मअध्ययनगर्न हौसला, प्रेरणा प्रदानगर्नुहुने मेरा सम्पूर्ण परिवारप्रतिहार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहान्छु । साथै तथ्यांक संकलनगर्नको लागि छथर गाउँपालिकाको शिक्षाशाखामा, कार्यरत प्राविधिकज्यू र छथर गाउँपालिका वडा नं. १ मा वैदेशिक रोजगारीमा समावेश भइफर्किएकाव्यक्तिहरुमाविशेष धन्यवाददिन चाहन्छु ।

अन्त्यमाशोधपत्रलाई सहज ढंगबाट कम्प्युटरमा टाइप गरी सहयोग गर्नु हुने दुर्कमानमहर्जनप्रतिहार्दिक धन्यवाददिन चाहान्छु ।

इन्द्र बहादुर लिम्बु

सार संक्षेप (ABSTRACT)

प्रस्तुत शोधपत्र वैदेशिक रोजगारीले बालबालिकाको शिक्षामा पारेको प्रभाव (वैदेशिक रोजगारीले बालबालिकाको शिक्षामा पारेको प्रभाव : छथर गाँउपालिका, तेह्रथुम) शीर्षकमा तयार गरिएको हो । यस अध्ययनका विशिष्ट उद्देश्यहरुमा वैदेशिक रोजगारीको वर्तमान अवस्था पत्तालगाउनु र वैदेशिक रोजगारीले बालबालिकाको शिक्षामा पारेका प्रभाव विश्लेषण गर्नु रहेका छन् ।

यस अध्ययनमा मिश्रित ढाँचामा आधारित अध्ययन विधि अपनाइएको छ । यस अध्ययनको लागि तेह्रथुम जिल्ला छथर गाउँपालिका वडा नं १ लाई उद्देश्यमूलक नमुना छनोटका आधारमा छनोट गरिएको छ । वि.सं. २०६६ सालदेखि २०७६ सालसम्म मलेशिया, कतार, साउदी अरब र दुबई जाने २५५ जनामध्ये नमुनाको रुपमा सामान्य सम्भावनायुक्त नमुना छनोट विधिबाट १०२ जनालाई छनोट गरिएको छ । तथ्यांक संकलनको लागि प्राथमिक र द्वितीय स्रोतको प्रयोग गरिएको छ । प्राथमिक स्रोतको रुपमा वैदेशिक रोजगारीमा गएर फपर्किएका व्यक्तिहरुलाई प्रश्नावली, अवलोकन फारामलाई प्राथमिक स्रोतका रुपमा लिइएको छ भने द्वितीय तथ्यांकको स्रोतका रुपमाश्रम मन्त्रालय, अर्थमन्त्रालय, केन्द्रिइ तथ्यांक विभाग, वैदेशिक रोजगार विभाग, पूर्वप्रकाशित लेख रचनाहरु, पत्रपत्रिका, पुस्तक, प्रकाशित तथा अप्रकाशित तथ्यांकको सहयोग लिइएको छ । वैदेशिक रोजगारीको निम्ति लिम्बु समुदायको व्यक्तिहरु ७४.५० प्रतिशत सहभागी रहेको पाइयो र वैदेशिक रोजगारको लागिपुरुष ८८.२२ प्रतिशत र महिला ११.७७ प्रतिशत संलग्नता देखियो । उमेर समूहको आधारमा ३० देखि ३९ वर्ष उमेर समूहको ४८.०३ प्रतिशत रहेको पाइयो । वैदेशिक रोजगारीमा जाने घरपरिवारको औषत प्रतिव्यक्ति आम्दानी रु..३,३५,८९२ पाइयो भने औषत प्रति व्यक्ति खर्च रु.१,३६,४५० भएको पाइयो । त्यसैगरी वैदेशिक रोजगारी पश्चात फर्किएपछि कृषि तथा पशुपालनमा ८९.०९ प्रतिशत व्यक्तिहरु संलग्न रहेको पाइयो । नमुना छनोटमा परेका घरपरिवारमा जम्मा स्कुल जाने बालबालिकाहरु १०१ जना रहेको पाइयो । तीमध्ये सामुदायिक विद्यालय जाने ९४.०५ प्रतिशत र संस्थागत विद्यालय जाने ५.९५ प्रतिशत रहेको पाइयो । ६५.६८ प्रतिशत

अभिभावकहरुले आफ्नो बालबालिकाहरुलाई दैनिक २ घण्टा पढाईमा सहयोग गरेको पाइयो । बालबालिकाहरुको शैक्षिक खर्चमा सबैभन्दा बढी खाजा खर्चमा ५६.६६ प्रतिशत खर्च भएको पाइयो । बालबालिकाहरुको औषत प्रतिव्यक्ति खर्च रु. १६,०५८ रहेको पाइयो । तसर्थ वैदेशिक रोजगारबाट प्राप्त गरेको आम्दानीले बालबालिकाहरुको शैक्षिक खर्च लगायत पारिवारिक खर्चमा राम्रो सहयोग गरेको पाइयो ।

विषयसूची(LIST OF TABLES)

पेज नं.

सिफारिस पत्र(Recommendation Letter) ii

स्वीकृतिपत्र(Approval Letter) iii

कृतज्ञताज्ञापन (Acknowledgement) iv

सार संक्षेप (Abstract) v

विषयसूची(List of Tables) vii

तालिकासूची(List of Tables) xi

अध्याय एक (Chapter One) **१–९**

१. परिचय(Introduction) १

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि (Background of the Study) १

१.२ समस्याको कथन(Statement of the Problem) ४

१.३ अध्ययनको उद्देश्य(Objectives of the Study) ५

१.४ अनुसन्धानप्रश्नहरु(Research Questions) ६

१.५अध्ययनको महत्व(Significance of the Study) ६

१.६ अध्ययनको परिसीमाहरु(Limitations of the Study) ७

१.७मुख्यशब्दावलीकोपरिभाषा(Definition of key words) ८

१.८अध्ययनको संगठन(Organization of the Study) ८

अध्यायदुई (Chapter Two) **१०–२१**

२. सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन(Review of Related Literature) १०

२.१ सैद्धान्तिक साहित्यको पुनरावलोकन(Review of Theoretical Literature) १०

२.२ पूर्व साहित्यको पुनरावलोकन(Review of Previous Literature) १४

२.३ अनुसन्धानअन्तर (Research Gap) १९

२.३अवधारणात्मक ढाँचा (Conceptual Framework) २१

अध्यायतीन(Chapter Three) २२–२६

३. अनुसन्धानविधी र तौरतरिका(Research Method and Procedures) २२

३.१ अनुसन्धान ढाँचा (Research Design) २२

३.२ तथ्याङ्कको स्रोतहरु(Sources of Data) २२

३.२.१प्राथमिकतथ्याङ्क(Primary Data) २३

३.२.२ द्बितिय तथ्याङ्क (Secondary Data) २३

३.३ अध्ययन क्षेत्र (Area of the Study) २३

३.४ अध्ययनको जनसंख्या,नमुनाआकार र नमुना छनौट रणनीति (Study Population, Sample Size and Sampling Strategy) २३

३.४.१जनसंख्या(Population) २३

३.४.२नमुनाको आकार (Sample Size) २४

३.४.३नमुना छनौट रणनीति(Sample Strategy) २४

३.५. तथ्याङक संकलनऔजारहरु(Tools of Data Collection) २५

३.५.१ प्रश्नावली(Questionnaire) २५

३.५.२ अवलोकन(Observation) २५

३.६ तथ्याङकसंकलनविधि(Technique of Data Collection) २६

३.६.१ प्रत्यक्षव्यक्तिगतअन्तर्वार्ता (Direct Personal Interview) २६

३.६.२ सहभागितामूलकअवलोकन (Participatory Observation) २६

३.७ तथ्याङकविश्लेषण र व्याख्याको तरिका (Interpretation and Analysis of Result) २६

अध्यायचार (Chapter Four) २७–४६

४. परिणामको व्याख्या र विश्लेषण(Analysis and Interpretation of the Result) २७

४.१ अध्ययन क्षेत्रको परिचय(Introduction of the Study Area) २७

४.१.१ तेह्रथुमजिल्लाको भौगोलिकअवस्था(Geographical Position of Terhathum District) २७

४.१.२ हावापानीको अवस्था(Situation of Climate) २८
४.२ अध्ययन क्षेत्रको वैदेशिक रोजगारीको वर्तमानअवस्था(Current Situation of Foreign Employment of Study Area) २८
४.२.१ वैदेशिक रोजगारीमा संलग्न जनसंख्याको अवस्था(Foreign Employment in Study Area) २८
४.२.२लिङ्गगतआधारमारोजगारीकोअवस्था(GenderwiseForeign Employment of a Study Area) २९
४.२.३ कामदारको उमेर (Age of Workers) ३०
४.२.४ जातिगतविवरण (Castewise Description) ३१
४.२.५ वैवाहिक स्थिति (Marital Status) ३२
४.३.६ परिवारको आकार (Size of Family) ३२
४.३ आर्थिक अवस्था(Economic Status) ३३
४.३.१ पेशावाव्यवसाय(Occupation) ३३
४.३.२ वैदेशिक रोजगारीमाहुँदामहिनाको तलब(Monthly Salary During the Foreign Employment) ३४
४.३.३ पारिवारिक आम्दानी(Family Income) ३५
४.३.४ पारिवारिक खर्च(Family Expenditure) ३६
४.४ शैक्षिकअवस्था(Education Condition) ३७
४.४.१ वैदेशिक रोजगारीमा संलग्नव्यक्तिहरु साक्षर निरक्षरको अवस्था(Individual Situation of Literacy and Non-literacy in Related to Foreign Employment) ३७
४.४.२ नमुना छनोटमा परेका घरपरिवारको बालबालिका(Children of Sampled Household) ३८
४.४.३ विद्यालयजाने उमेर समूहकाबालबालिका(Number of Children of School Age Group) ३९
४.४.४ अध्ययन क्षेत्रको बालबालिकाहरु अध्ययनगर्ने विद्यालय(Schoolsin the Area of Study) ४०

४.४.५ बालबालिकाहरु सामुदायिकविद्यालय पढाउनुको कारण (Causes of Enrollment in Government School) ४१
४.४.६ बालबालिकाको पढाइमा अभिभावकको संलग्नता(Role of Parents on Child Education) ४२
४.४.७ वैदेशिक रोजगारबाट प्राप्तआयले बालबालिकाहरुको शैक्षिक क्षेत्रमा पुऱ्याएको सहयोग (Contribution of Foreign Employment to the Child Education) ४३
४.५ सारांश(Summary) ४४

अध्यायपाँच(Chapter Five) ४७–४९
५. निष्कर्ष र सुझावहरु (Conclusion and Recommendations) ४७
५.१ निष्कर्ष(Conclusion) ४७
५.२ सुझावहरु (Recommendations) ४८
५.२.१ नीतिगत सुझाव(Policy Related) ४८
५.२.२ व्यावहारिक सुझाव(Practice Related) ४८
५.२.३आगामी अनुसन्धानसँग सम्बन्धित सुझावहरु (Future Research Related Recommendation) ४८

सन्दर्भसूची(References) ५०–५१
अनुसूचीहरु (Appendices) ५२–५६
अनुसूचि १ ५२
अनुसूचि २ ५६

तालिका सूची

तालिका ४.१: वैदेशिक रोजगारमागएका घरपरिवार २९

तालिका ४.२ : वैदेशिक रोजगारीमामहिला र पुरुषको सहभागिता-२०७८ ३०

तालिका ४.३ : वैदेशिक रोजगारमा संलग्नव्यक्तिहरुको उमेरगतविवरण-२०७८ ३१

तालिका ४.५ : वैदेशिक रोजगारीमा सहभागीहरुको बैवाहिक स्थिति-२०७८ ३१

तालिका ४.६: सदस्यको आधारमा परिवारको विवरण-२०७८ ३२

तालिका ४.७ : वैदेशिक रोजगारीमा संलग्न घरपरिवारको पेसा व्यवसाय विवरण - २०७८ ३३

तालिका ४.८ : महिलाको तलब नेपाली रुपैयाँमा - २०७८ ३४

तालिका ४.९ : पारिवारिक आम्दानीविवरण - २०७८ ३५

तालिका ४.१० : पारिवारिक खर्चविवरण - २०७८ ३६

तालिका ४.११ : वैदेशिक रोजगारीमा संलग्नव्यक्तिहरुको साक्षर र निरक्षर विवरण-२०७८ ३८

तालिका ४.१२ : घरपरिवारमा रहेकाबालबालिकाहरुको विवरण-२०७८ ३८

तालिका ४.१३ : तहगत रुपमाविद्यालयजाने उमेर समूह-२०७६ ३९

तालिका ४.१४ : अध्ययन क्षेत्रको विद्यालयजाने उमेरकाबालबालिकाहरु-२०७८ ४०

तालिका ४.१५ : अध्ययन क्षेत्रको बालबालिकाहरु अध्ययनगर्ने विद्यालय-२०७८ ४१

तालिका ४.१६ : आफ्नो बालबालिकाको पढाइमा अभिभावकको संलग्नता विवरण - २०७८ ४२

तालिका ४.१७ : बालबालिकाहरुको शैक्षिकखर्च विवरण - २०७८ ४३